

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти
Відділ освіти Широківської районної держадміністрації

Широківська середня загальноосвітня школа №2

Формування екологічної компетентності учнів початкових класів на уроках рідної мови та природознавства

Демчишина А.І.,
вчитель початкових класів

смт Широке
2014 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Екологічна освіта як психолого-педагогічна проблема.....	5
1.1.Екологічна освіта та екологічне виховання, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.....	5
1.2.Проблеми екологічного виховання особистості в історії шкільної освіти і педагогічної думки.....	9
Розділ II. Зміст та організація екологічної освіти молодших школлярів у процесі вивчення рідної мови та природознавства.....	13
2.1.Формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках рідної мови.....	13
2.2.Міжпредметні зв'язки як засіб удосконалення екологічного виховання учнів.....	17
2.3 Екологічна освіта на уроках природознавства.....	19
Висновки.....	22
Список використаної літератури.....	24
Додатки.....	27

Вступ

Катастрофічний стан навколошнього середовища, що нині вже істотно визначає здоров'я людей, тривалість їх життя, саму можливість стабільного існування, спонукає до дослідження та роздумів усіх небайдужих людей. До проблеми природокористування звертаються політичні діячі, письменники, економісти, історики та ін. Власне, стає зрозумілим, що сфера природокористування повинна служити об'єктом тильної уваги кожного з землян. Лише до такої умови можна вивільнити раціональні, гуманістичні принципи, які сприяють розв'язку екологічних проблем.

Важливо, сьогодні, щоб всі – дорослі і діти – стали на шлях співробітництва з природою. Тому одним із основних завдань у сучасній школі є виховання підростаючого покоління. Велику роль тут повинна відігравати початкова школа, яку можна розглядати як першу сходинку збагачення людини знаннями про природне і соціальне оточення, знайомство її з загальною, цілісною картиною світу і формування науково-обґрутованого, морального і естетичного ставлення до нього.

У вирішенні цих завдань першорядну роль повинна відігравати екологічна освіта та екологічне виховання. Від успішності здійснення екологічної освіти, формування нового екологічного мислення великою мірою залежить майбутній стан природного середовища.

На думку В. О. Сухомлинського, природа лежить в основі дитячого мислення, почуттів та творчості. Видатний педагог вважав, що формувати в людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку.

Основою екологічної підготовки мають бути, звичайно, біологічні знання – закони життя живої природи і розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколошнього середовища і бажано, щоб кожна людина оволоділа відповідними знаннями еколога раніше.

У психолого-педагогічній літературі існує значна кількість праць, в яких розв'язується завдання екологічного виховання майбутніх школярів. Але всі вони

носять вузький характер ,оскільки намагаються вирішити цю проблему при вивченні певного предмета або під час організації позаурочної діяльності (М.В.Картель, А.Берека, В.Вербицький та інші).А дослідження, в яких би проблема екологічного виховання вирішувалась комплексно –відсутній. Саме тому темою даної роботи обрано “ Формування екологічної компетентності учнів початкових класів на уроках рідної мови та природознавства».

Мета даної роботи – визначення виховних можливостей початкової школи по наданню екологічної освіти і культури учням молодшого шкільного віку.

Практична значущість даної роботи полягає в розробці орієнтовної програми екологічної освіти молодших школярів, що сприяє процесу їх соціалізації.Основні завдання: показати роль наскрізного завдання в початковій школі.

Розділ.1 Екологічна освіта як психолого-педагогічна проблема

1.1. Екологічна освіта та екологічне виховання, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість

Екологічна криза, що тепер набула загальнопланетарного характеру, створює реальну загрозу виживання людства. Складається враження, що вже немає жодного місця на планеті, яке було б екологічно благополучним. Тому, визначальним для розвитку екологічних проблем сучасності є формування екологічної свідомості, культури суспільства. Це педагогічне надзвідання можна втілювати лише через освітню виховну систему на основі принципово нових ніж це було досі, ідей, методів, підходів, які враховували структуру екологічних знань, соціальний функції сучасної екології, традиції, звичаї, історичний досвід українського народу для того, щоб збагнути себе, своє місце в природі, зв'язки між природою і Всесвітом. Отже, формування екологічної свідомості в учнів – це передусім навчання екологічній культурі, яку ми визначаємо як форму адаптації етносу до природних умов і способів творення свого довкілля.

У зв'язку із загостреним проблемам взаємовідносин суспільства і природи перед сучасною педагогічною наукою і практикою виникли нові невідкладні завдання. Необхідно забезпечити підготовку молодого покоління спроможною вивести людство зі стану глибокої екологічної кризи, в якій воно опинилось через незнання або ігнорування законів взаємовідносин суспільства і природи, споживацьке ставлення до неї.

Настав час виховувати підростаюче покоління не у згубній традиції якомога більше брати у природи, а в іншому, притаманному українському народові гармонійному співіснуванні з природою, раціональному використанні та відтворенні її багатств, у психологічній готовності оберігати природні цінності всюди і завжди.

У вирішенні цих завдань першорядну роль повинна відігравати екологічна освіта і екологічне виховання.

Дуже часто ці два поняття плутають. Дехто думає, що чим більше людина знає про природу, тим усвідомленіше вона буде захищати її. Але це зовсім не так.

Екологічна освіта – це лише надбанні людиною екологічні знання. Набагато важливішим є екологічне виховання, яке представляє собою засвоєння людиною особливої екологічної моралі, етики відношення природи і людини. При цьому екологічна мораль й екологічна етика за своєю суттю є глибоко гуманістичними. Це “... найдійовіші фактори, що контролюють екологічну благополучність”.

Екологічна освіта – це “свідомий і планомірний розвиток знань про навколишнє середовище на протязі всього життя”. Основна її мета: формування уявлень про довкілля, специфіку його внутрішніх відносин, характеру антропогенного впливу, а також принципи гармонійного розвитку людини і природного середовища.

Під екологічним вихованням розуміють такий розвиток волі, почуття, рис характеру, які б проявились в правильній (етичній) поведінці по відношенню до природного середовища. Воно повинне бути добровільним і безперервним протягом усього життя людини. Метою екологічного виховання є: формування аналогічної свідомості, яка охоплює поняття екологічної моралі – збалансованості між сприйняттям навколишнього середовища, його піднесенням і поведінкою людей по відношенню до нього.

Екологічне виховання не може орієнтуватись тільки на розум. Необхідно впливати також на емоції і почуття. В школі цьому сприяє наскрізне навчання рідної мови, літератури і художнє і музичне виховання та уроки природознавства.

Екологія як проблема цікавить кожного з нас, бо в кінцевому підсумку – це проблема виживання людства. “Осередцем тут є природні ресурси як засіб розвитку продуктивних сил як середовище, де живе людина. В рамках розв’язання цієї проблеми відбувається екологізація усіх сфер суспільного життя”.

Екологія як і будь-яка навчальна дисципліна, має педагогічне надзавдання. Перше стосовно екології полягає у дотриманні певного обсягу екологічних знань, друге – у формуванні екологічної свідомості учнів, їх сівтоглядних позицій, переконань. Зовнішнім виявом свідомості є культура, а культура – це те, що досягається системою навчання, довготривалим тренінгом. Отже, формування екологічної свідомості – це передусім навчання екологічній культурі, яку ми

визначаємо як форму адаптації етносу до природних умов і спосіб творення свого довкілля.

З дидактичної точки зору важливо розрізняти рівні функціонування екологічної культури. Перша з них стосується релігійних та філософських систем; другий рівень ментальності, традицій, історичного досвіду народу; третій – особистісних цінностей.

Об'єктивним показником екологічної культури є рівень нашого спілкування з природою. А рівень цей низький. За висловом відомого вченого Льва Конторовича “низька культура природокористування не є результатом низького рівня науково-технічної думки, а є наслідком відсутності у нас етики”. Неестетичне ставлення до природи і самих себе є показником обґрунтованості людства. Альберт Шейлер визначає екологічну етику як “безмежну відповідальність людини за все, що живе”.

Екологічна освіта та виховання, вимагають реорганізації на основі глибокого філософського і психолого-педагогічного осмислення проблеми з урахуванням структури екологічних знань, сучасного рівня розвитку екологічної науки, визначення соціальних функцій екології у суспільстві, традицій, звичаїв та історичного досвіду українського народу у цій сфері”.

Аналіз існуючих навчальних програм, підручників, посібників та різних нормативних документів з цього приводу свідчать про начальну необхідність розробки національної концепції безпосередньої екологічної освіти, яка б розглядалася як невід'ємна складова гуманітарної освіти; була цілісною взагалі і цілісною в методологічному відношенні, зокрема, значною мірою ґрунтувалась на національних традиціях, звичаях; була добре опрацьована з філософських та психолого-педагогічних позицій.

Виконання цього надзвадання в школі має гармонійно доповнюватися шляхом екологізації інших дисциплін.

Екологічну освіту й виховання треба здійснювати повсякденно в сім'ї, дошкільних установах, школі, в після шкільний період. Для успішного формування екологічної вихованості учнів велике значення має робота, що проводиться в молодших класах в цьому напрямі. Адже тут виховуються основні риси характеру

особи і спілкування з природою відіграє першорядну роль. Важко сказати, що важливіше – практична діяльність, безпосереднє спілкування з природою чи широка словесна інформація про неї у поєднанні з іншими засобами впливу. На перших порах у роботі з молодшими школолярами заслуговує на увагу саме повідомлення екологічних відомостей, бо шестиліток ще важко залучити до суспільно-корисної природоохоронної праці. Однак, формувати гуманістичні переконання в учнів цього віку можна і треба. Адже враження дитинства вкарбовується в разум і серце людини назавжди. В. О. Сухомлинський писав: “Якщо добре почуття не виховані дитинстві, їх ніколи не виховаєш... У дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу вихованця добрих почуттів.

Основні освітні, виховні і розвиваючі завдання, які ставить перед собою школа, сучасність:

- формування в учнів перспективності в необхідності піклування та збереження природи та її багатств;
- формування в дітей направленості в пошуках найбільш правильних методів і шляхів захисту природи, а також свідомого і бережливого використання її ресурсів;
- озброєння учнів вміннями і навичками, які дають можливість активно діяти в довкіллі щодо питань екології;
- розвиток потреби у спілкуванні і прагненні пізнавати таємниці природи;
- активізація діяльності спрямованої на покращення стану природи.

Беручи до уваги вище написане, потрібно наголосити, що екологічну освіту та виховання треба здійснювати безперервно, протягом усіх років навчання в школі. Тільки озброївши учнів науковими знаннями про об'єкти і явища природи, ми закладаємо основу для їх екологічного виховання. Адже захищати і любити можна те, що добре знаєш.

Узагальнюючи все вище написане, можна ще раз наголосити на тому, що роль школи у вихованні екологічної культури учнів незаперечна. І не можна сказати, що відіграє тут більшу роль екологічна освіта чи екологічне виховання. Лише розглядаючи ці процеси у взаємозв'язку, можна виховати екологічно грамотного громадянина нашого суспільства.

1.2. Проблеми екологічного виховання особистості в історії шкільної освіти і педагогічної думки

Педагогічне осмислення виховання як гармонії з природою, уміння правильно поводитися у довкіллі й читати природу має глибокі історичні корені.

У першій половині XI століття в період князювання Ярослава Мудрого, а потім Володимира Мономаха Київська Русь була однією з найосвіченіших держав світу. Заохочувався потяг до науки, відкривалися “школи”, навчання в яких починало відлік від знань, одержаних раніше від батьків, і продовжувалось у природному середовищі.

«Поученіе дітям», написане Володимиром Мономахом 1117 року, можна вважати першим програмно-методичним збірником, в якому зроблено спробу обґрунтувати значення виховання і освіти, роль праці та природної культури людини. Мономах дає багато корисних порад, повчань своїм нащадкам: “Куди б ви не тримали дороги по своїм землям, не давайте отрокам причиняти шкоду ні своїм, ні чужим, ні селам, ні посівам, щоб стали проклинати вас... Що вмієте хороше, того не забувайте, а чого не вмієте, тому вчіться... з радістю починайте новий день, настроюйте себе на добре справи...”.

“Повчання дітям” – це перший методичний лист нащадкам про цінність природи, вміння користуватися її багатствами, піклуватися про неї. Це початок вітчизняної натуралістичної педагогіки. Її наступний етап – Києво-Могилянська академія. Засновник закладу Петро Могила в своїй методичній праці “Анфологія” започаткував методичні рекомендації, програмно-методичне обґрунтування теорії виховання і освіти, зокрема положення про індивідуальний підхід до школяра з тим, щоб він зміг успішно застосувати набуті знання, уміння і навички в діяльності пов’язаній з використанням природи.

Ректор Києво-Могилянської академії, а потім архімандрит Києво-Печерської лаври, філософ, психолог, природознавець і письменник Інокентій Гизель (Кисіль) (1600–1683 pp) у своїх працях виловлював побожне ставлення до природи і звертав увагу на необхідність освіти і виховання в лоні природи, зберігаючи її. У праці “Про філософію природи” він дав розуміння відмінностей природи і мистецтва: “По-

перше, мистецтво створює послідовно одну частину за одною, природа одночасно – цілісність. Тоді як мистецтво створює стіни після фундаменту, природа створює одночасно всі частини людини, а потім за допомогою сили удосконалює їх і розвиває.

Великий внесок в розвиток “матеріалістичного” виховання, тобто виховання на лоні природи, зробив видатний педагог Ян Ямос Коменський (1592–1670 рр). Через всі його педагогічні твори, в особливості через його головну працю “Велика дидактика” (1623 р.), проходить думка про те, що “правильне виховання у всьому повинне узгоджуватись з природою”. Принцип природовідповідності у вихованні, починаючи від Коменського, неодноразово зустрічається в педагогічних системах XVI-XIX ст., причому кожен з великих теоретиків (Руссо, Песталоцці, Дістерверг та ін.) розуміють цей принцип по різному. Каменський рахував, що людина, як частина природи підкоряється її найголовнішим законам, який діють як у світі рослин і тварин, так і у відносинах з людиною. Він вказує, що “... чіткий порядок школи треба запозичити у природи”.

В цей час на Україні стає відомою і важливою діяльність Феофана Прокоповича (1681–1736 рр), ректора Київської академії, який вів курси фізики, арифметики, природознавства. Його буквар “Первое учение строкам” витримав 12 перевидань і був пронизаний філософією природознавства. У викладанні курсів Феофан Прокопович застосував перші елементи позашкільної, позакласної роботи (експкурсії в природу, дослідництво, масові релігійні свята, збереження довкілля, благоустрій стародавнього Подолу). “Науки природи, – писав він, – юнаків живлять, старих задовольняють, у щасті прикрашають, у нещасті дають притулок і втішають, вдома дають пораду, не шкодять поза домом, ночують з нами, мандрують, господарюють”.

Григорій Сковорода (1722–1794 рр.) геніальна особистість: філософ, поет, просвітитель, педагог, представник етико-гуманістичного просвітительства простого народу. В центрі його уваги питання: природа людини, її щастя.

На думку Сковороди, людина може прийти до щастя тільки через само пізнання. Він стверджував: щастя в праці, кожний повинен піznати самого себе.

Філософ і гуманіст обстоював ідею, що виховання необхідно здійснювати згідно з природними особливостями дітей, людей наставляти до тієї чи іншої діяльності, залежно від їхніх здібностей і інтересу, а не соціальної належності і положення у суспільстві.

Одним із перших документів та науковим орієнтиром у позакласній натуралістичній роботі є написане Песталоцці у 1776 році “Прохання до людства про підтримку закладу, який має завдання дати дітям виховання в сільській місцевості”. Цей натуралістичний заклад в Нейгофе був притулком для молоді. Песталоцці писав: “Я обіцяє дати всім хлопчикам знання і вміння, необхідні у сільському господарстві. Я берусь дати навички по посадці і обробітку за плодовими деревами...”.

Ідея пришкільного саду в кінці XVIII століття захопила англійського педагога Клода Корбана. Він писав, що при кожній школі треба створити бібліотеку, дослідний сад та навчальну ділянку для вивчення рослин, “живий куточок” для вивчення дрібних тварин та лабораторій по виготовленню ліків.

На Україні в цей час Яків Козельській (1728–1794 рр.) – просвітитель, філософ-матеріаліст, енциклопедист розробив класифікацію напрямків наукового пізнання, поклавши в її основу два об’єкти пізнання: природу і суспільство. Правомірно припустити, що це перші ознаки створення екологічної системи в науці. Я. Козельський виділив окремі галузі науки – онтологію, гносеологію, логіку, психологію, педагогіку, етику, біологію та інші, дав визначення поняття “наука”.

Не стояв осторонон питання необхідності природничої освідченості Константин Дмитрович Уминський (1824–1870). Він закликав розширити спілку спілкування дитини з природою і дивувався тому, що “... виховний вплив природи ... так мало оцінений в педагогіці”. Видатний педагог рахував, що природний ландшафт має таке велике виховне значення і вплив на розвиток молодої душі, з яким важко сперечатися навіть таланту хорошого вчителя.

Школу, яка була чудовою лабораторією, де велась велика практична робота організував у Павлині в 1948 році Василь Олександрович Сухомлинський. Велику увагу приділив педагог в своїй школі системі виховання дітей на лоні природи

(школа під голубим небом). Він вважав, що "... дуже важливо не допустити, щоб шкільні двері закрили від свідомості дитини оточуючий світ". Два рази на тиждень "... ми йшли в природу – вчилися думати" – пише у своїй роботі "Серце віддано дітям" В. О. Сухомлинський.

Підсумовуючи вище поданий матеріал потрібно сказати, що проблема екологічного виховання турбує людство протягом багатьох віків. Її коріння можна простежити на будь-якому відтинку людської цивілізації, починаючи з часів зародження продуктивних сил суспільства і виникнення наук, і аж до наших днів. Сама екологічна культура є явищем історичним, плинним і змінним у вирі життя. Але наявність її є обов'язковою, оскільки втрата її може зруйнувати цивілізаційний рух людства.

Розділ 2. Зміст та організація екологічної освіти молодших школлярів у процесі вивчення рідної мови

2.1. Формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках рідної мови

Предмети гуманітарно-естетичного циклу, володіючи значними можливостями для екологізації змісту навчання розглядаються як могутній засіб виховання у школярів любові до природи, розуміння необхідності її охорони. Вивчення таких предметів, як українська мова та література, образотворче мистецтво, трудове навчання, музика і співи, сприяє художньому засвоєнню природничої та соціальної дійсності, розвитку моральних і естетичних відносин учнів, їх зміння виражати своє особисте ставлення до природи творчими засобами. Відчуття краси природи допомагає по новому сприймати мистецтво. Не випадкову в програмах з музики пропонується використання музичних творів з природничої тематики. А програма з образотворчого мистецтва для 1–4 класів орієнтується на формування естетичного ставлення до довкілля, насамперед, до живої і неживої природи.

Керування діяльністю молодших школлярів, при формуванні у них екологічної вихованості, під час проведення уроків української мови вчителі можуть здійснювати за допомогою різних педагогічних засобів. Насамперед, за допомогою

різних навчальних завдань, інструкцій, питань, вправ, естетичних бесід. Учням пропонують виконати вправи, зміст яких має природничий характер. Так, при вивченні теми “синоніми” вчитель може запропонувати такі вправи:

Знайди і підкресли синоніми в тексті:

Сплять метелики в травичці,
Ще куняє рибка в річці,
Ще дрімає навіть бджілка
Біля теплого припічка.

(Б. Чалий)

Знайти в тексті недоречно вжиті слова і замінити їх синонімами. Записати удосконалений текст.

Сірі журавлі прилетять до нас рано. Ще сніг не зійшов, а вони вже щебечуть у висоті. Відшукавши рідні місця, збираються невеликими табунами і починають танці. Піднявши таким чином “настрій”, птахи беруться за ремонт старих хатинок або споруджують нові.

(щебечуть – курличуть, табунами – зграями, хатинок – гнізд).

Під час роботи на уроці з реченнями вчитель може давати учням приклади речень екологічного спрямування. Наприклад:

Хоч би яке дерево ви посадили, вам буде вдячна матінка земля.

Не ламай калину, бо вона в житті єдина.

Краще принеси ти їй води.

Не рубай тополю, зустрінешся з бідою.

Краще їй сестричку посади.

Можна запропонувати завдання і до цих речень:

Які слова заперечують дії? Чому? Як написані вони? (не з дієсловами окремо).

Випишіть головні слова. Які це речення за метою висловлювання?

Складіть і запишіть власні правила поводження у природі. (Не рви квітів, бо знишиш красу. Не полохай птахів. Не руйнуй гнізд. Не вбивай навіть найменшої комашки).

Екологізувти зміст предмету української мови можна введенням до збірника диктантів текстів з певною природничу інформацією (Додаток1). Або наприклад:

Зима (1 клас)

Всю ніч за вікном завівав вітер. Білою м'якою ковдрою укрив землю сніг. Небо стало низьким і сірим. На деревах стрибають голодні горобці.

Школярі з 2-го класу зробили годівниці. Вони розвісили їх на шкільному подвір'ї. У годівницях завжди є зерно, насіння і горобина. Пташки прилітають і дзьобають їжу.

На уроках зв'язного мовлення можна вклопаюти завдання творчого характеру.

На таких уроках учні вчаться складати перші невеличкі твори, казочки, легенди, пишуть перекази, описи. Особливо діти полюбляють складати тексти про тварин і рослин. А тому доречно учням пропонувати теми, які близькі їм і є цікавими. (Додаток 2). Або ж наприклад такі завдання.:

“З ким розмовляє на весні вербичка на березі ріки?”;

“Легенда про кульбабу”;

“Що мені розповіла краплина роси?”;

“Яку казкову історію розповіла білечка?”.

Спочатку вчитель допомагає дітям. Пропонує їм зчин головну частину, кінцівку тексту. Але пізніше, коли діти зрозуміють саму суть складання текстів, вони пробують їх складати самі.

Пропоную два варіанти складання текстів:

Варіант 1. “Обранець рідної землі” (Легенда про дерево дуб)

Зчин. Був собі славний легінь..., неабиякої сили, всі його любили, допомагав.

Головна частина. Та ось напали, стали топтати, стислося серце, скочив на..., б'ється не день, не два,падають..., направо,наліво, повернувшись додому з першою..., та підступний ворог... у самісіньке серце...; захитався. Але не впав; перетворився на

Кінцівка. Своїм життям землю врятував. А смертю своєю прикрасив її. Хто йде всяк поклониться.

Варіант 2. Текст-розвід “Яким я бачу дубок у майбутньому?”

Зачин. Ось і закінчився....; настав час...; стали думати, щоб залишити на згадку... .

Головна частина. Допомогла у цьому, виростила; тепер ми посадимо; і виросте...; мені уявляється...

Кінцівка. Бо життя вічне.

Можна учням запропонувати самим обрати тему і написати якусь казку чи легенду про рослину чи тварину. Такі завдання дуже подобаються дітям.

Щоб активізувати діяльність учнів на уроках рідної мови можна до структури уроку включити невеликі конкурси, вікторини на краще знання загадок, прислів’ї, приказок про рослини, тварини, взагалі про охорону природи.

Урізноманітніть уроки мови завдання у вигляді гри, яка може сприяти і вихованню екологічної культури у дітей молодшого шкільного віку.

Гра “Допоможемо незнайці”. Дітям пропонується записаний на дощі віршик:

В ліс Незнайко увійшов –

Під кущем йоршів знайшов.

Біля річки посидів –

Наловив собі грибів.

До городу завітав –

Стиглих яблук накопав.

А по саду походив –

Моркву з яблуні струсив.

Вчитель:

-Допоможіть Незнайкові віправити вірша. Поміняйте слова місцями.

Дидактична гра “Що було б, якби...”

- раптом перестали квітнути рослини?

- зникли лісові звірі і птахи?

- не стало води на землі?

Гра “Вісник весни”

(Читаємо початок речення, діти вибирають закінчення на дощі)

Граки прилетіли – ... (перші проталини на полях принесли).

Жайворонки над полями заспівали – ... (трава зазеленіла).

Над квітами перші метелики закружляли – ... (ластівки прилетіли).

Отже, на основі вищесказаного можна зробити висновок, що такі уроки емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають учителю різnobічно і системно сформувати необхідні уявлення та життя, вони є цікавими, запобігають втомлюваності дітей, посилюють інтерес до навчання. Використовуючи елементи наскрізного навчання свої уроки можна зробити цікавими і захоплюючими. (Додаток 3).

В даній роботі подані різні дидактичні завдання та ігри, які мають екологічне спрямування і сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів в початкових класах. Тому ефективність роботи вчителя в цьому напрямку певною мірою залежить від його педагогічної творчості, майстерності, професійності. Саме такі педагоги зможуть підняти рівень екологічної культури як особистості, так і всього суспільства.

2.2 Екологічне виховання на уроках природознавства

Як відомо, виховання в широкому змісті слова - це процес і результат розвитку особистості під впливом цілеспрямованого навчання і виховання. Навчання ж - це процес взаємодії вчителя й учня, в ході якого здійснюється освіта людини.

На уроці вирішуються три задачі:

- освітня;
- виховна;
- розвиваюча.

Тому урок дає більше можливостей для виховання у учнів нового відношення до природи, заснованого на гуманізмі.

Щоб екологічне виховання не було необґрунтованим, обов'язково потрібно формування екологічної свідомості. Екологічно утворена особистість, знаючи яку шкоду природі приносять ті або інші дії, формує своє відношення до цих дій і вирішує для себе питання про їхню правомірність. Якщо людина екологічно вихована, то норми і правила екологічної поведінки будуть мати під собою тверду

основу і стануть переконаннями цієї людини. Ці уявлення мають велике значення курсі "Природознавство".

Тут, на доступному учнем рівні, розглядаються зв'язки між неживою і живою природою, між різними компонентами живої природи (рослинами, тваринами), між природою і людиною. Через пізнання даних зв'язків і відносин учні вивчають навколишній світ і в цьому їм також допомагають екологічні зв'язки. Їхнє вивчення сприяє розвиткові логічного мислення, пам'яті, уяви, мови.(Додаток 4).

Постійна увага вчителя до розкриття екологічних зв'язків значно підвищує інтерес учнів до предмета. При описовому ж вивченні курсу інтерес у школярів поступово знижується, це відбувається неминуче, навіть у тому випадку, якщо вчитель залишає цікаві факти, загадки, прислів'я і т.д., оскільки теоретичний рівень матеріалу залишається, власне кажучи, незмінним. Якщо ж при вивченні природознавства розкриваються різноманітні і досить складні зв'язки, що існують у природі, теоретичний рівень матеріалу підвищується, пізнавальні задачі, поставлені перед учнем, ускладнюються і це сприяє розвиткові інтересу.

Дуже велике значення має розкриття зв'язків між людиною і природою. Причому, людина розглядається як частина природи, вона існує всередині природи і невіддільна від неї. Зв'язок між людиною і природою виявляється, насамперед, у тій різноманітній ролі, що природа грає в матеріальному і духовному житті людей. Разом з тим вони виявляються й у зворотному впливі людини на природу, що у свою чергу може бути позитивним (охорона природи) і негативним (забруднення повітря, води, знищення рослин, тварин і інше). Матеріал про екологічні зв'язки повинний бути обов'язковим елементом змісту як уроку вивчення нового матеріалу, так і узагальнюючого уроку. І дуже добре, коли він проходить не тільки через природознавство, а охоплює і інші предмети, зокрема – уроки рідної мови.

Одержанчи визначену систему знань на уроках "Природознавство", учні також можуть засвоїти норми і правила екологічної поведінки в природі, тому що через екологічну освіту виховується відповідальне відношення до природи. Але норми і правила поведінки будуть погано засвоєні, якщо не будуть враховуватися умови екологічного виховання.

2.3. Міжпредметні зв'язки як засіб удосконалення екологічного виховання учнів

Важливою умовою досягнення оптимальних результатів екологічного виховання в школі є комплексне використання в навчанні міжпредметних зв'язків.

Щоб зрозуміти це, варто визначити сутність міжпредметних зв'язків, їх функції, види.

Міжпредметні зв'язки – це “дуже важливий в сучасних умовах наукової інтеграції фактор формування змісту і структури наскрізного навчання.

Міжпредметні зв'язки при їх систематичному і цілеспрямованому здійсненні перебудовують весь процес навчання. Тобто виступають як сучасний дидактичний принцип.

Навчання в сучасній школі реалізуються як цілісний навчально-виховний процес, що має загальну структуру і функції, які відображають взаємодію викладання і навчання. Функції навчання – це якісна характеристика навчально-виховного процесу, в якому виражена його направленість і результативність в формуванні особистості учня. Міжпредметні зв'язки забезпечують реалізацію всіх функцій навчання: освітньої, розвиваючої і виховної. Ці функції визначаються у взаємозв'язку і взаємодоповнюють одна одну. Єдність їх є результатом цілеспрямованої побудови процесу навчання, як навчально-виховної системи.

Освітні функції міжпредметних зв'язків природничих і гуманітарних предметів спрямовані на формування цілісної системи знань учня про природу і суспільство, єдиної наукової картини світу.

Основна виховна ціль міжпредметних зв'язків – формування світогляду учня, що будується на здійсненні особливо важливих зв'язків між циклами предметів.

Наскрізне навчання активізує розумову діяльність школяра. Дослідники проблем розумового розвитку учнів бачать в міжпредметних зв'язках наскрізного навчання не тільки засіб формування гнучкої і продуктивної системи, але її узагальнені способи дій. Міжпредметні зв'язки розглядають як один із шляхів розвивального навчання, який веде до формування нових утворень в навчальній діяльності школярів – міжпредметних понять і умінь.

Різноманітність функцій міжпредметних зв'язків в процесі навчання показує, що сутність поняття не може бути визначене однозначно. Явище міжпредметних зв'язків багатовимірне. Вони не обмежуються рамками змісту, методів, форм організації навчання. Вони звернені до особистості учня, формують мислення, науковий світогляд, переконання, сприяють всебічному розвитку здібностей і потреб школярів.

Міжпредметний характер комплексних навчальних проблем яскраво виражений в проблемі охорони природи, яка відображає тенденцію екологізації всіх національних предметів. Вона включає ряд аспектів, здатних об'єднати майже всі навчальні проблеми:

- ідеологічний – розкриття відносин “природа – суспільство–людина”, в залежності від суспільно-політичного устрою, неминучості хижацького використання природних ресурсів;
- юридичний – закони про охорону природи, правові напрями;
- соціально-економічний – розкрити питання переваг народного господарства і вирішення питань раціонального використання природних ресурсів, екологічність виробництва – завдання уроків природознавства, трудового навчання, математики;
- природничо-науковий – наукове обґрунтування необхідності охорони природи, її цілісність, взаємозв'язок різних компонентів у природі;
- оздоровчо-гігієнічний – захист навколошнього середовища від забруднення і розрухи в цілях збереження природних багатств і здоров'я людини;
- морально-естетичний – етика відношення людини і природи, її гуманізм, відповідальність за все живе на землі; естетична насолода природою, її гармонією.

В програмах загальноосвітньої школи звернуто велику увагу розвитку понять, необхідної для розуміння даної проблеми.

Керування діяльністю молодших школярів при формуванні у ній екологічної культури під час вивчення предметів вчителі можуть пристосувати з допомогою навчальних завдань, задач, інструкцій, питань, вправ, естетичних бесід. Вони дають можливості для широкого використання міжпредметних зв'язків. Учням пропонують скласти і розв'язати задачі екологічного характеру, згадати природні

описи із підручників з питання, написати твір, казку, зробити малюнок, саморобку із природного матеріалу, надати посильну допомогу рослинам і тваринам.

В той же час диференційне вивчення природної і соціальної дійсності не дозволяє спонтанно формувати цілісне уявлення про природу, місце і роль в ній людини, ціннісні властивості природних і соціальних об'єктів. Цю роль в досвіді творчо працюючих вчителів виконують різноманітні форми і методи міжпредметного характеру. Узагальнюючи уроки, комплексні екскурсії, сюжетнорольові і дидактичні ігри, впорядкована практична діяльність.

З вищеписаного бачимо, що особлива увага на деякий час акцентується на необхідності розкриття системи екологічних знань у вивченні всіх навчальних предметів, розкриття міжпредметного характеру цієї системи. Отже, використовувати екологічний потенціал кожного навчального предмета – обов'язок класовода. Тільки озброївши учнів науковими знаннями про об'єкти і явища природи, ми закладаємо основу для їх екологічного виховання. Адже захищати і любити можна те, що добре знаєш.

Наскірнє навчання всебічно впливають на процес навчання – від постановки задач до його організації і результатів. Йому властиві методичні, формуючі (освітні, розвиваючі, виховні) і конструктивні (системоутворюючі) функції в предметній системі навчання. Найбільш повна реалізація можливостей міжпредметних зв'язків, виявлення всіх їх функцій в єдності досягається, коли міжпредметні зв'язки функціонують в процесі навчання як самостійний принцип побудови дидактични

Висновки

Екологічна освіта і виховання – одне із актуальних завдань сьогодення і шляхи її вирішення слід шукати негайно. Настав час, коли природа потребує термінової охорони. Людина повинна стати її захисником. Аналіз літератури переконав нас у тому, що проблема екологічного виховання не є новою в історії людства. Її коріння можна простежити на будь-якому відтинку людської цивілізації. Ця проблема турбує людство уже протягом багатьох віків. Вирішити її намагались педагоги і мислителі різних поколінь. Сама ж екологічна культура є явищем історичним, плинним і змінним у вирі життя.

В роботі зроблено спробу вияснити суть процесів екологічної освіти і виховання, показати особливості їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Внаслідок цієї роботи можна прийти до висновку, що процеси наскрізного навчання мають свої особливості. Але завдяки тому, що вони займаються розв'язанням однієї і тієї ж мети – формування екологічної культури людини, розглянуто їх у взаємозв'язку.

Аналіз перводжерел переконав нас у тому, що екологічне виховання учнів не повинно проводитись епізодично, воно має бути глибоко продуманим, систематичним, цілеспрямованим. Досягти оптимальних результатів в екологічному вихованні можна при умові широкого використання в навчально-виховному процесі уроків-комплексів, що мають інтегрований зміст, завдань інтегрованого характеру.

Наскрізне навчання — важливий в сучасних умовах наукової інтеграції фактор формування змісту і структури навчального предмета. Найбільш повна реалізація його можливостей і виявлення функцій досягається, коли вони реалізуються в процесі навчання як самостійний принцип побудови дидактичної системи.

Узагальнюючи вищеписане, можна дійти висновку про те, що міжпредметні зв'язки є частиною наскрізного навчання, могутнім фактором виховання у школярів екологічної культури. Досягнення певних результатів цьому залежить від майстерності, творчості педагога, екологічна культура якого повинна служити прикладом для його маленьких вихованців.

Список використаної літератури

1. Бенека А. Екологічна освіта: стан і завдання // Рідна школа —1995.- №6.- с.33-35.
2. Вербицький В.В. Нам --70. А насправді...// Рідна школа — 1995.-№10-11.- с.6.
3. Вороніна Л. П. Структура діяльності вчителя щодо здійснення міжпредметних зв'язків // Педагогіка.— К.,1984.-Вип. 23.- с.76-80.
4. Голубець М. Екологія і культура до питання про структурно-функціональні зв'язки // Ойкумена.—1991 .-№1.-с.29-40.
5. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник.— К., Либідь, 1997.- 376с.
6. Дробноход М. Філософія екологічної освіти // Освіта.-1996.-29 травня.-с.4
7. Екологічне виховання учнів як основа для забезпечення екологічного майбутнього людини // Основи екологічних знань. — Тернопіль, 1994.- с.143-148.
8. Екологічне виховання школярів / Під ред.Звєрєва І. Д., П.П.Пєчко.- М.: Педагогіка, 1984.-с.6-30.
9. Ковальчук Г.В. Екологічне виховання молодших школярів // Почат. шк.— 1987.-№4.-с.15-20.
10. Коменський Я. А. Велика дидактика // Коменський Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т.1.-М.:Педагогика, 1982,-656с.
11. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навчальний посібник – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
12. Максимова В. Н. Межпредметные связи в процессе обучения.—М.: Просвещение, 1988.-192с.
13. Максимова В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы.—М.: Просвещение, 1987.-160с.
14. Мономах В. Повчання дітям // Федорова М. Хрестоматія по давньо-руській літературі, -- М.: Вища шк., 1985.-с,40-56.

15. Нісімчук А.С., Падалко О.С., Шпак О.Р. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник—К.: Видавничий центр “Просвіта”; Пошуково-видавниче агентство “Книга Пам’яті України”, 2000.-368 с.
16. Писарчук Е.А., Кухта А.Т. Екологічне виховання учнів.—К.: Рад. шк., 1990.-с.20-40.
17. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори: В 3-х т. Т.1,— М., 1979.-640с.
18. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-и т. Т.1,—К.: Рад. шк., 1976.—657с.
19. Таrasенко Г.С. Художнє пізнання природи як засіб екологічного виховання // Почат. шк., - 1996.-№5.-с.16.
20. Ткачук Г.П. Виховання екологічної культури засобами слова // Почат. шк.,-1992.-№7-8.-с.32-36.
21. Ушинський К.Д. Педагогические сочинения: В 6-ти т. Т.5/ Сост. С.Ф. Егоров. М.: Педагогика, 1989.-512с.
22. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія.—К. Вища шк.-1998.-с.92-94.
23. Шульшенко Н. Юні друзі природи // Почат. шк.-1997.-№3.-с.37.

Додаток 1

Тема. Контрольна робота

Мета. Перевірити знання, вміння і навички учнів, набуті під час вивчення теми “Дієслово”. Розвивати увагу і спостережливість. Удосконалювати навички грамотного письма. Виховувати бережливе ставлення до природи.

I. Диктант (53 слова)

Липень

Липень – середина літа. Буйно цвітуть у липні липи. Над ними гудуть заклопотані бджоли. Для них настала пора збирання пахучого липового меду.

Застійні водойми вкрилися зеленим килимом ряски. Милують око біле латаття і жовті глешки.

Спека. Пахнуть квіти і м'ята. Низько схилилась до води верба. Тихо на озерах.

Навіть сплеску риби не чути.

II. Завдання “Дванадцять місяців”

1 варіант.

Визначити час дієслів у другому реченні.

Встановити зв'язок між словами у першому реченні.

2 варіант.

Визначити час дієслова у третьому реченні.

Встановити зв'язок між словами у другому реченні.

Додаток 2

Урок розвитку зв'язного мовлення

Тема.. Написання твору-розвідь (на матеріалі вправи 512).

Мета. Формувати вміння зв'язного мовлення. Виховувати бережливе ставлення до природи.

Обладнання: малюнок дятла.

Хід уроку:

I. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми і завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів

Обговорення теми майбутнього твору, визначення основної думки, орієнтування учнів на складання твору-розвідь.

Учитель показує малюнок дятла. Учні пригадують вірші, загадки про дятла, складають свої загадки, розповідають яку користь він приносить.

III. Складання (усно) опису зовнішнього вигляду дятла

Учитель пропонує загин (“Дятел – це невеликий птах, який гніздиться в дуплах дерев...”) і робочі матеріали. Орієнтовний план:

Яке оперення має дятел?

Які у нього хвіст і дзьоб?

Які у дятла лапи, язик?

Колективний добір робочих матеріалів.

Спинка чорна з білими смугами, на голові червона шапочка, лоб і “щоки” білі, чорні “уса”, жовтуваті боки, рожево-червоне підхвісття.

Міцний, як долото дзьоб, пружний хвіст. Сильні лапи, язик із зазублинами.

Який заголовок більш підходить до цього тексту:

“Чому дятел називають лісовим лікарем?”, “Як дятел “лікує” дерева?”, “Дятел”.

Доведіть свою думку. Як називається цей текст? Яка його мета?

Під час розкриття такої теми слід обрати розвідь? (“Як дятел “лікує” дерева?”). Користуючись робочими матеріалами, розкажіть як дятел “лікує” дерева.

IV. Складання усного тексту розвіді

V. Написання твору

Можливий варіант розповіді.

Як дятел “лікує” дерева

Дятла називають лісовим лікарем. З ранку до пізнього вечора лунає його стукіт. Це лісовий санітар уперся своїм пружним хвостом, зацепився своїми сильними лапами за стовбур і довбає кору хворого дерева. Міцним, як долото, дзьобом він видовбує у корі щілину, а потім догим із зазублинами язиком, наче пінцетом, дістає шкідливих комах та короїдів. І дерево буде жити!

VI. Уdosконалення написаного твору з використанням “Пам’ятки”

Чи є у творі загин. Перше речення має визначити наступне.

Чи достатньо розкрита основна частина. Чи послідовно розміщені речення. Чи вдалі переходи від однієї частини до другої.

Чи правильно пов’язані між собою речення. Чи не повторюються одні й ті самі слова та вирази. Можливо потрібно замінити деякі з них більш вдалими.

Чи відповідає назва твору його змісту. Чи немає зайвих слів або речень, що не стосується теми.

Чи є у творі кінцівка. Постараїся, щоб останнє речення зробило текст завершеним.

Чи виділена кожна частина в абзац.

Чи не пропустив букву, чи правильно написав слова з ненаголошеними (е), (и), постав знак у кінці речення. Не впевнений, запитай у вчителя.

VII. Завдання додому. Закінчти роботу над помилками, відредактувати те.

Додаток 3

Урок різної мови з природознавчими елементами

ТЕМА. Повторення вивченого про дієслово. Тварини лісу.

МЕТА. Повторити, закріпити і узагальнити знання учнів про дієслово як частину мови та його граматичні категорії; поглиблювати знання учнів про тварин лісу; звернути увагу дітей на їх зовнішній вигляд, спосіб живлення; повторити правила поведінки в лісі; розвивати мовлення, мислення, увагу, пам'ять, кмітливість; удосконалювати уміння ставити до слів питання і визначати частину мови, час дієслів, уміння красиво і правильно писати, вибирати на слух з тексту дієслова; підтримувати інтерес до вивчення рідної мови і показати її зв'язок з іншими науками, зокрема природознавством; виховувати екологічну культуру, гуманне і шанобливе ставлення до тварин.

ТИП УРОКУ. Узагальнення знань.

ВІД УРОКУ. Інтегрований урок української мови і природознавства.

ФОРМИ І МЕТОДИ. «Асоціативний кущ», «Кубування», «Вільне письмо», «Сенкан», «Порушена послідовність», робота в групах, в парах, «Вільне письмо», діалог.

ОБЛАДНАННЯ. Зображення поїзда, залізничної колії, їжачка, білочки, рудих мурашок і мурашника, зайця, конверти із завданнями, асоціативний кущ, таблиці із зображенням тварин, записи на дощці.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу.

- Добрий день, діти. У нас на уроці сьогодні присутньо багато гостей. Давайте привітаємось з ними. Сідайте, дівчатка. Сідайте, хлопчики.

- Давайте пригадаємо, яке сьогодні число? Який місяць по порядку? Який день? Яка погода? Чому зараз на вулиці саме така погода? (Тому що скоро закінчиться весна і почнеться літо).

- Так, зараз на вулиці справжня весна, все навколо зеленіє, цвіте. А з приходом весни в усіх людей з'являється чудовий настрій, гарні мрії на майбутнє.

А у вас сьогодні гарний настрій? Посміхніться один одному. А тепер скажіть добрі слова своїм товаришам, від яких приємно і радісно на серці. У своїй душі віднайдіть чарівне тепло, зігрійте тих, хто поруч з вами. Я сподіваюсь, що ми зможемо створити ситуацію успіху на уроці. Щоб наша спільна робота була успішною, пригадаємо закони уроку.

- Вести себе спокійно.
- Не викриувати.
- Бути терплячими.
- Дати можливість висловитися своїм товаришам.
- Поважати один одного.

Працювати ви будете сьогодні в групах. Кожна група обрала собі керівника і секретаря.

Урок наш буде незвичайним. Ми проведемо його в Лісовій школі. І хоча на вулиці вже весна і ми з нетерпінням чекаємо літніх канікул, а в Лісовій школі заняття тільки розпочинаються. Поміркуйте, чому саме зараз? Лісові мешканці запрошують нас до себе в гості. Поїдемо?

Ми поїдемо поїздом. Але пам'ятайте, що ліс – домівка для багатьох тварин. Тому як треба вести себе в лісі? (Не галасувати, не кричати, щоб не турбувати мешканців лісу.)

ІІ. Перевірка домашнього завдання.

1. Щоб наш поїзд рушив, треба прокласти залізничну колію, яка складається з двох рейок. В цьому нам допоможе те, як ви виконали домашнє завдання. Що було задано? (Вправа 254).

- До якого українського імені подібне ім'я молдавського хлопчика Мітру? (Дмитро.)

- Які дієслова в тексті ви знайшли і підкреслили?
- Прочитайте продовження розповіді, яке ви дописали.
- Ви дізнались, які квіти найбільше подобаються вашій мамі?

2. Щоб прокласти другу рейку, давайте складемо асоціативний кущ „Дієслово”. Для цього пригадайте все, що ми вивчали про цю частину мови.

Так що ж таке дієслово? Дайте визначення.

Молодці! Нарешті все готове до початку подорожі. (Самоконтроль).

ІІІ. Актуалізація опорних знань.

1. Каліграфічна хвилинка.

- А тепер треба вибрати машиніста, який поведе наш поїзд. Машиністом буде той, хто красиво і правильно напише в зошиті число, „класна робота” і каліграфічне письмо.

П п Пп пр ир ро да природа

Природа – наш друг. Бережімо її!

Чому потрібно оберігати природні багатства?

Вимовте букви і звуки у слові природа. Скільки в ньому складів?

Яке друге речення за метою висловлювання? (Самоконтроль).

2. Словниковий диктант.

- Коли ми говоримо про культуру письма людини, то на що звертаємо увагу, крім того, що написано красиво? (На грамотність, орфографію).

- Так, письмо повинно бути не тільки красивим, а й правильним. Сьогодні я вам пропоную словниковий диктант із лісу. Тепер наш машиніст поведе поїзд. Побажаємо йому їхати без перешкод. Він писатиме слова на дощці, а всі учні в зошиті. (Дерева, дзьоб, колишутися, заєць, не руйнуйте, узлісся).

- Вам зрозумілі всі слова? Поясніть слово „узлісся”. (Край лісу, де дерева вже не ростуть, але зустрічаються кущі.)

- Складіть усно речення зі словами „не руйнуйте”.

- Молодці! Із завданням впорались. (Самоконтроль).

ІV. Оголошення теми і мети уроку.

Швидко мчить наш поїзд. Пролітають за вікном луки, ліси і поля. Дуже скоро ми потрапимо до Лісової школи. З її учнями ми будемо повторювати, закріплювати і узагальнювати набуті знання про дієслово як частину мови та його граматичні категорії, а також поглиблювати свої знання про тварин лісу. Тож нам треба дуже добре підготуватися до зустрічі з лісовими мешканцями, щоб показати свої знання. А щоб в дорозі ми не нудьгували, давайте проведемо дослідження і

повторимо все, що ми вивчали про дієслово. Обирати собі тему дослідження кожна група буде за допомогою методу „Кубування”.

V. Повторення, закріплення і узагальнення набутих знань про дієслово.

1. Метод „Кубування” (робота в групах). На сторонах куба написані номери, під якими розташувались теми досліджень. Кожна група обирає собі тему.

- змінювання дієслів за часами;
- змінювання дієслів за родами;
- неозначена форма дієслова;
- написання не з дієсловами.

(Представникожної групи презентує свої дослідження).

Рефлексія. Ви добре виконали свою роботу. А що саме допомогло вам провести свої дослідження? Тепер я впевнена, що ви готові до співпраці із звірятами. А наш поїзд тим часом під’їжджає до кінцевої зупинки. (Самоконтроль).

2. Фізкультхвилинка.

- Закрийте свої оченята, покладіть голови на парті і спробуйте уявити собі, куди ми з вами потрапили.

(Звучить музика з голосами птахів. Діти висловлюють свої припущення).

Подивіться, нас зустрічають учні Лісової школи. Давайте познайомимось з ними.

Учні відгадують загадки

1). Хто відповість?

Куций хвостик, довгі вуса,

Я усіх, усіх боюся. (Заєць).

3). Мелькає хвіст, руденька спинка.

Цей звір, то (білка).

2). Я веселенький звірок:

Хоч не шию я ніколи,

А голок завжди доволі. (Їжак).

4). Серед лісу горбик-дім,

Тисячі живуть у нім.

Працелюбні ці комахи:

Добрі, ширі, розумахи... (мурахи)

Рефлексія. Молодці! Ви відгадали всі загадки. Звірята дуже задоволені. Але вони хочуть перевірити ваші знання і тому приготували вам завдання. А ще вони хочуть дізнатися, що ви знаєте про тварин лісу. Над цим завданням працювало наше довідкове бюро. Давайте дамо їм слово. І першою буде розповідь про їжачка. Вам треба уважно послухати текст і назвати дієслова, які ви почуєте.

3. Повідомлення про їжачків (розповідь учня).

Їжак невелика тварина. Його тіло вкрите голками, які надійно захищають їжака від ворогів. Живиться він комахами, їх личинками, червоними слімаками, мишами, зміями.

Люди часто приручають їжачків, але їм в приміщенні дуже погано. Тож нехай їжачок живе там, де йому визначено природою.

(Захищають, живиться, приручають, живе).

4. Метод „Порушена послідовність”.

Добре. А тепер подивимось, яке завдання пропонує нам їжачок. У вас на партах кольорові смужки. Протягом 2-х хвилин вам треба скласти речення з дієсловами, що записані на малюнках і записати ці речення на смужці. (Прийшла, прокинулися, пригріло, зазеленіла). Визначити рід дієслів.

Прочитайте написане. Кому сподобались записані речення і чим саме? Утворити з речень текст. Подумайте, яким по порядку йтиме ваше речення. Придумайте до тексту заголовок. (Самоконтроль).

5. Часові форми дієслів. Робота з підручником.

- Молодці, їжачок задоволений виконанням завдання. А тепер подивимось, яке завдання пропонують руді мурашки. (Дістати картку із завданням).

- Для виконання їхнього завдання відкрийте підручники на стор. 104 і знайдіть вправу 255. Що треба зробити в цій вправі?

- прочитати текст і зробити висновок з прочитаного;
- виписати з останнього абзацу дієслова в неозначеній формі;
- від поданих дієслів треба утворити дієслова в минулому, теперішньому і майбутньому часах. (Робота біля дошки).

Охороняти – охороняв, охороняє, охоронятиме;

спиняти – спиняв, спиняє, спинятиме;

Молодці, із завданням впорались. А тепер послухаємо розповідь про мурашок і знайдемо в ній дієслова.

Часто в лісі під деревом можна зустріти велику купу хвої, гілок, листя. Це – мурашник, домівка мурашок.

Мурашки поїдають багатьох шкідників лісу, тому їх називають санітарами лісу. Рудих мурашок треба охороняти. Вони дуже корисні.

(Зустріти, поїдають, називають, охороняти). (Самоконтроль).

6. Неозначена форма дієслова. Гра „Голоси тварин”.

- А зараз подивимось, яке завдання у білочки. (Дістати картку із завданням).

Вона приготувала для вас гру „Голоси тварин”. Подивіться на дошку і назвіть тварин, які тут зображені. (Кішка, коза, корова, собака). Які це тварини? (Свійські).

Але раніше вони були дикими, жили в лісі, поки їх не приручила людина.

Послухайте завдання.

Треба за зразком написати, як ці тварини подають голоси. Від написаних дієслів утворити дієслова в неозначеній формі.

Нявкає – няvkati;

мекає – мекати;

мукає – мукати ;

гавкає – гавкати. (Самоконтроль).

7. Фізкультхвилинка.

- Молодці! Подивіться, до нашої білочки прибігли інші подружки і кличуть нас відпочити.

Лапки в боки, вгору вушка,

Скачутъ білочки-подружки.

Раз, два, три, чотири, п'ять,

По гілках вони летять...

Кожен ранок на галяві

Спритно роблять вільні вправи.

Раз, два, три, чотири, п'ять,

Люблять білочки стрибать.

8. Повідомлення про білку. (Розповідь учня).

- Тепер, відпочивши, слухаємо розповідь про білку і знаходимо в ній дієслова.

Білка – справжній повітряний акробат. Завдяки чіпким кігтикам вона легко пересувається по деревах. Перестрибувати з дерева на дерево білці допомагає довгий пухнастий хвіст.

Живиться білка насінням хвойних дерев, жолудями, горіхами, грибами, ягодами. В Україні їх небагато, тому білок потрібно охороняти.

(Пересувається, перестрибувати, допомагає, живиться, охороняти).

9. Робота в парах.

- І ще залишилось нам опрацювати завдання, яке пропонує зайчик.

Подивимось, що у нього в конверті? (Дістати картку).

- Прочитайте слова. (Непрацює, роз веселився, смієця, не забувайте, зліз, зпитав, дивиться, роздивився). Що вас здивувало? Випишіть дієслова в два стовпчики:

Було правильно Виправив

(Робота виконується самостійно, перевірка - в парах). (Самоконтроль).

10. Повідомлення про зайця. (Розповідь учня).

- Добре, із завданням упоралися всі. А тепер послухаємо розповідь про зайця і назовемо дієслова, які в ній почуюмо.

На початку весни у зайців з'являються по 3-4 маленьких зайченят. В перші дні малюки нікуди не бігають, а ховаються в ямі під кущем, щоб їх не знайшла лисиця або інший хижий звір. Мати-зайчиха годує їх молоком, яке дуже поживне. Тому зайчиха може залишати своїх дітей на кілька днів. Живляться зайці рослинами.

(З'являються, не бігають, ховаються, не знайшла, годує, залишати, живляться).

VII. Підсумок уроку.

- Швидко сплинув час подорожі, і нам треба повернутися додому. Ви дуже добре сьогодні працювали, і зараз я хочу перевірити, які вміння і навички ви набули на уроці. Для цього кожна група отримує завдання, яке повинна встигнути виконати за той час, поки наш поїзд буде повернатися додому.

1 група – скласти правила поведінки в лісі, використовуючи правило написання не з дієсловами.

2 група – „вільне письмо” на тему „Чи потрібні українській мові дієслова?”.

3 група – скласти сенкан „Дієслово”.

4 група – скласти діалог „учитель – учень” на тему „Дієслово”.
(Самоконтроль).

VII. Домашнє завдання.

1. Виконати вправу 213.

2. Скласти твір „Весна у лісі”, вживаючи дієслова.

VIII. Оцінювання учнів.

Оцінювання учнів керівниками груп.

Оцінка вчителя.

Додаток 4

Урок природознавства з елементами рідної мови 4 клас

Тема. Сонячна система

Мета : ознайомити учнів з елементами астрономії; на доступних прикладах розкрити поняття : зорі, Всесвіт, планети, Сонячна система; формувати в дітей науковий світогляд, виховувати інтерес до наукових знань.

Хід уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку

- У нас сьогодні незвичний урок. Ми здійснимо подорож в те місце, яке залишається загадкою для багатьох дослідників – у космос. Який літаючий апарат може допомогти нам здійснити подорож?
- Для того, щоб здійснити посадку, потрібно провести підсумок фенологічних спостережень.

II Підсумок фенологічних спостережень

1. Яка зараз пора року ?
2. Як змінилась висота Сонця з приходом осені?
3. Тривалість дня і ночі.
4. Стан неба. Від чого він залежить?
5. Зміна температури повітря.
6. Опади. У якому вигляді вони випадають восени?
7. Зміни в рослинному житті.
8. Зміни в тваринному житті.
9. Праця людей.

III Актуалізація опорних знань

- Ласкаво просимо на борт нашого міжпланетного всюдихода. Ми вирушаємо у вечірнє небо, що ви там можете побачити?
- Так, у вечірньому небі стільки яскравих зірок горить. І місяць, як господар неба, який дивиться, чи всі зірочки засвітилися, чи не впала яка з них додолу. А вранці сонечко встане, підніметься з - за хмар і пошле на землю своє тепло.

- Упродовж століть люди вдивлялися в нічне небо, намагаючись зрозуміти, що ховається в його бездонній чорноті. Безліч народів гадало, що небо – це велетенська непрозора сфера, яка накриває пласку землю, наче гігантський ковпак. За ним палає бурхливий космічний вогонь, відблиски якого можна бачити вночі крізь малесенькі отвори – зірочки. До речі, саме так подекуди уявляє небо малеча. Власне, як і нашим далеким пращурам, їй іще бракує знань, аби створити правильну картину світу.

IV Сприймання та усвідомлення навчального матеріалу

- Ми щойно подолали озоновий шар і виходимо у відкритий космос.

1. Доповідь консультантів про народження сонячної системи та її складові
Сонячна система. У цьому нам допоможуть наші дослідники.

Доповідь 1.

- Учені припускають, що близько 5 мільярдів років тому на місці Сонячної системи існувала гігантська хмора пилу й газів, що розтяглася в просторі майже на 6 мільярдів кілометрів. Астрономи довели, що схожі газопилові хмари існують і зараз у деяких куточках безмежного космосу.

- Саме у цій газопиловій хмарі утворилися планети. Щоправда, планети, які перебувають далеко від Сонця, зберегли свою «газову шубу».

- До складу Сонячної системи входять 9 планет, 32 супутники планет, декілька тисяч малих планет або астероїдів, багато комет і метеоритних тіл, зірки. Що ж насправді являють собою зорі, Сонце? Що таке наша Земля, на якій ми живемо?

Учитель:

- У безхмарний ясний вечір небо над нашою головою всіяне міріадами зірок. Нам вони здаються маленькими блискучими цяточками, бо знаходяться дуже далеко від Землі. Насправді ж зірки – це величезні розжарені кулі, які складаються з газів і світяться власним світлом. Вони схожі на Сонце і рухаються навколо своєї осі, як і наша Земля.

Доповідь 2 :

Зірки відрізняються одна від одної своїми розмірами. Є зірки – гіганти, а є карлики. Від температури зоряного газу залежить колір зірки : білі та блакитні

мають температуру поверхні 10 – 20 тисяч градусів, жовті – 6 – 7 тисяч градусів, червоні – 3 – 4 тисячі.

Скупчення зірок, яке ми бачимо на небі і яке тягнеться світлою смugoю з півдня на північ, назвали в давнину Молочним шляхом, а в Україні – Чумацьким. По ньому орієнтувалися чумаки, які їздили в Крим по сіль.

Наше Сонце – теж зірка, вона має температуру жовтої зорі.

Сонце – це термоядерний вибух, що триває кілька мільярдів років. Завдяки крихітній частці його енергії, яка досягає Землі, на нашій планеті існує життя. Це велетенська газова куля. Її маса в 330 тисяч разів перевищує масу Землі, проте існують зорі в тисячу разів більші. Поверхня нашого світила нагадує юшку, яка кипить у глибокій каструлі. З її глибини постійно здіймаються гігантські потоки газу, розігрітого майже до 6 тисяч градусів.

2. Розповідь про планети.

Учитель :

-Такі велетенські небесні тіла мають велику силу притягання. Тому утворилися планети, які постійно рухаються навколо Сонця.

Планети – це небесні тіла, що не випромінюють світла і тепла. За розмірами вони неоднакові , розташовані на різній відстані від Сонця і рухаються по своїй орбіті.

Меркурій по першій доріжці іде,
По другій Венеру – красуню веде,
А рідна Земля ось по третій біжить,
А Марс по четвертій за ними спішить.
Юпітер за Марсом на п'ятій орбіті,
Сатурн аж на шостій, в кільце він одітій.
По сьомій орбіті Уран ось біжить,
Нептун за Ураном по восьмій летить.
Найдалі від Сонця Плутон пробігає –
Там довга зима, там усе замерзає.
- Ласкаво просимо на першу планету – Меркурій.

(Доповіді учнів супроводжуються демонстрацією)

Меркурій

Меркурій – найближча до Сонця планета. Меркурій облітає довкола Сонця відносно швидко. Меркуріанський рік триває всього – на – всього 88 земних діб, а доба – 58,6 земних. Тому на цій планеті день змінює ніч усього двічі на рік.

Це маленька планета, її маса у 18 разів менша за масу Землі. Через близьке розташування до Сонця, ця планета завжди з'являється в небі поблизу світила. Тому бачити Меркурій можна лише перед самим сходом або відразу після заходу Сонця, коли сліпучий диск знаходиться трохи нижче горизонту.

Свою назву перша планета Сонячної системи отримала на честь давньоримського бога Меркурія.

Венера

Венеру ще часто називають найбільш таємницею планетою Сонячної системи. Річ у тому, що від очей спостерігачів Венеру приховує потужна атмосфера (газова оболонка). Поверхню планети вкрито камінням і плитами різних розмірів, а місцями було помічено сліди метеоритного бомбардування.

Рік на Венері триває 224,7 земної доби, а зміна дня і ночі становить близько 243 земних діб. Отже, за один рік на Венері схід і захід Сонця відбувається лише двічі.

На світанку Венеру дуже легко помітити в східній частині неба. А в західній його частині планету видно після того, як сонце сяде за обрій. Вона отримала свою назву на честь давньоримської богині любові, краси й родючості – Венери.

Земля

Роль Землі в Сонячній системі унікальна : це єдина планета, на якій є умови для життя. Розташована Земля дуже вдало. На нашій планеті є атмосфера, придатна для дихання. Повітря і рідка вода – два найважливіші фактори, завдяки яким на Землі виникло життя.

Із космосу атмосфера Землі виглядає як тонка блакитна кайма навколо планети. Ця тонка оболонка складається із азоту і кисню. Решта – це суміш інших газів.

Під атмосферою нашої планети знаходиться тверда поверхня, що називається земною корою. Вона розділена на великі шматки, або плити, твердих порід, які рухаються, штовхаючи одна одну. В результаті виникають гори та інші особливості земної поверхні.

Марс

Марс – четверта від Сонця планета. За величиною він вдвічі менший від Землі. У деяких відношеннях Марс дуже схожий на Землю. На ньому також є пори року, а його доба триває всього на півгодини довше земної. Проте через віддаленість від Сонця середня температура його поверхні становить лише 28 градусів нижче нуля.

У цієї планети оранжево – червоний колір, і тому древні греки пов'язали її у своїй уяві з богом війни Аресом.

Юпітер

Юпітер – найбільша планета Сонячної системи. На частку Юпітера припадає до 2\3 маси всіх інших планет Сонячної системи. Гігант Юпітер у 318 разів масивніший від Землі. Тож не дивно, що інтенсивністю свого сява на нічному небі він поступається тільки Венері й Марсу під час протистояння.

Говорити про атмосферу й океан Юпітера дуже важко, оскільки вся планета являє собою величезну газову кулю, що складається переважно з водню й гелію.

Незважаючи на титанічні розміри, Юпітер досить швидко обертається довкола власної осі, здійснюючи повний оберт усього за 9 годин 55 хвилин. При цьому в газовому океані планети виникають потужні вихри й циклони, що мчать зі швидкістю близько 100 метрів за секунду.

Одна з прикметних рис Юпітера – пласке кільце, що складається з пилу й дрібних кам'яних часток.

Сатурн

Наступна планета – гігант після Юпітера – Сатурн. Прикметною рисою цієї планети є її славнозвісні кільця. Сьогодні вченим відомо, що Сатурн оточує ціла серія кілець завтовшки всього 10 – 20 м. Кожне з них складається з безлічі брил снігу й криги, середній розмір яких сягає кількох метрів.

Подібно до Юпітера, Сатурн майже повністю складається із газу. Сатурн – найбільш віддалена від нас планета із тих, що видно неозброєним оком. Він виглядає як досить яскрава золотиста зірка.

Уран і Нептун

За межами орбіти Сатурна знаходяться дві планети, які мають багато спільногоміж собою : Уран і Нептун.

Уран був відкритий англійським астрономом Вільямом Гершелем 13 березня 1781 року. Уран двічі спостерігали і до цього, але приймали його за зірку, а не за планету. Уран знаходиться у 19 разів далі від Сонця, ніж Земля. Подорож Урана по орбіті займає трохи більше 84 років.

До того, як в 1846 році Нептун був відкритий в якості планети, його кілька разів спостерігали і описували як зірку різні астрономи. Нептун був першою планетою, наявність якої було визначено строгим математичним розрахунком : вчені помітили, що Уран дещо відхиляється від своєї орбіти під впливом ще більш віддаленого об'єкта, і намагались відшукати цей об'єкт.

Плутон

Остання, найвіддаленіша, дев'ята планета Сонячної системи – Плутон – її не випадково названо ім'ям міфічного бога підземного царства. Плутон знаходиться досить далеко від Сонця, тому світла й тепла він отримує в 1600 разів менше, ніж Земля. На Плутоні є атмосфера, що складається з розрідженого метану.

Із Землі Плутон можна побачити лише за допомогою потужних телескопів. Існування планети, розташованої за орбітою Нептуна, передбачив іще наприкінці XIX століття французький астроном Фламмаріон, який стверджував, що вона має робити повний оберт довкола Сонця за 330 років. Час показав, що помилка Фламмаріона була зовсім незначною. І в 1930 році відкриття Плутона американським астрономом Клайдом Томбо підтвердило його згад.

- Крім планет та їх супутників, у Сонячній системі є безліч дрібних небесних тіл. Існують астероїди – планети, які можна назвати літаючими островами, метеорити – літаючі брили чи камені. Є й дрібні метеоритні частинки – літаючі піщинки і пилинки, які мчать по своїй орбіті швидше, ніж куля з гвинтівки.

Навколо Сонця обертаються також комети, які складаються з ядра і хвоста.

Хвіст – це речовини, з яких складається комета, що під час польоту випаровуються.

Кометні хвости витягуються іноді на мільйони кілометрів.

3. Створення проблемної ситуації. Метод «мікрофон».

- Яке, на вашу думку, значення має Сонце для Землі?

4. Продовження розповіді.

- Наша Сонячна система у космосі не єдина. Ви самі бачите, скільки є на небі зірок! Усі зірки разом з планетами, які обертаються навколо них, утворюють величезні зоряні системи. Одна з них називається Галактикою. До складу Галактики входить і наша Сонячна система.

Таких зоряних систем дуже багато. Всі вони утворюють Всесвіт, який не має ні кінця, ні краю, який безмежний у часі й просторі.

5. Фізкультхвилинка (під музику «Земля в ілюмінаторі»).

V Підсумок уроку

1. Тестове завдання

- Ми здійснили захоплючу подорож зоряним небом, час повернутися додому.

Щоб здійснити посадку, давайте пройдемо тестове завдання.

1. Що було до утворення Сонячної системи?

а) хмари газу й пилу ; б) планети ; в) порожнеча.

2. Що таке зорі?

а) яскраві кулі; б) розпеченні кулі, що світяться власним світлом;

в) розпеченні кулі, що світяться відбитим світлом.

3. Сонце – це ...

а) планета ; б) комета; в) зірка.

4. Сонячна система має ... планет.

а) 7 ; б) 10; в) 9.

5. На якій планеті ніч змінюється всього двічі на рік?

а) Меркурій ; б) Марс; в) Юпітер.

6. Назвіть найбільшу планету.

а) Нептун; б) Плутон; в) Юпітер.

7. Яке із тіл Сонячної системи має хвіст?

а) планета; б) комета; в) астероїд.

8. Чи єдина у Всесвіті Сонячна система?

а) так; б) ні.

- Обміняйтесь аркушами і перевіримо ваші роботи.

VI Домашнє завдання

- Вітаю, ми повернулися додому – на планету Земля. Вдома ви маєте прочитати статтю підручника «Сонячна система» і вміти її переказувати.

РЕЦЕНЗІЯ

на методичну розробку «Формування екологічної компетентності учнів початкових класів на уроках рідної мови та природознавства» вчителя початкових класів Широківської СЗШ № 2 Демчишиної Алли Іванівни.

Методична розробка розкриває питання екологічної компетентності учнів початкових класів і показує, як даний матеріал можна використати на уроках рідної мови, пов'язуючи їх із природознавчим матеріалом. Розкриває суть і цілі «наскрізного навчання».

В роботі зроблено спробу виявити суть процесів екологічної освіти і виховання, показати особливості їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Внаслідок цієї роботи можна прийти до висновку, що процеси «наскрізного навчання» мають свої особливості. Але завдяки тому, що вони займаються розв'язанням однієї і тієї ж мети – формування екологічної культури людини, розглянуто їх у взаємозв'язку.

Методична розробка Демчишиної А.І. розрахована на вчителів початкових класів і може бути використана в їх роботі.

Робота вивчена та рекомендована до використання науково-методичною радою Широківської СЗШ №2.

Рецензент:

директор Широківської СЗШ №2 Тимофеєва В.О._____